

najjednostavnija životinjska čistoća, prestaje da bude potreba za čovjeka. Životnim elementom postaje mu prljavština, to propadanje, truljenje čovjeka, kloaka (to treba doslovno shvatiti) civilizacije. Potpuna neprirodna zapuštenost, trula priroda postaje njegov životni elemenat. Nijedno od njegovih osjetila više ne postoji, ne samo na svoj ljudski način nego i na neljudski, pa zato čak ni na životinjski način. Ponovo se vraćaju najgrublji načini (i orudja) ljudskoga rada, kao dolap rimskih robova, koji je postao način proizvodnje, način postajanja mnogih engleskih radnika. Ne samo što čovjek nema nikakvih ljudskih potreba nego čak prestaju i životinjske potrebe. Irac zna samo za potrebu jela, i to samo krompira, i to najgore vrste, prosijačkog krompira. Ali Engleska i Francuska imaju već u svom industrijskom gradu malu Irsku. Divljak, životinja ipak ima potrebu za lovom, za kretanjem itd., za društvenošću. - Uprošćavanje stroja i rada iskorišćava se za to da čovjeka koji tek nastaje, sasvim neoformljena čovjeka - dijete - učini radnikom, kao što je radnik postao najzanemarnije dijete. Stroj se prilagođuje čovjekovoj slabosti da bi od slaba čovjeka načinio stroj.

(Kako porast potreba i sredstava za njihovo zadovoljenje proizvodi nedostatak potreba i nedostatak sredstava, dokazuje nacionalni ekonomist (i kapitalist - uopće, mi govorimo uvijek o empirijskim poslovnim ljudima kada se obraćamo nacionalnim ekonomistima, njihovom naučnom priznanju i postojanju)

1. time što radnikovu potrebu svodi na najnužnije i najjednostavnije izdržavanje fizičkog života, a njihovu djelatnost na najapstraktnije mehanicko kretanje; dakle, kaže on, čovjek nema nikakve druge potrebe, ni potrebe za djelatnošću, ni za uživanjem; jer čak i takav život proglašava ljudskim životom i postojanjem;

2. time što najoskudniji život (egzistenciju) računa kao mjerilo, i to kao opće mjerilo: opće zato što vrijedi za masu ljudi; on čini od radnika biće bez osjecaja i potreba, kao što njegovu djelatnost čini čistom apstrakcijom svake djelatnosti; on smatra da je svaki radnikov luksuz za osudu i sve što prelazi najapstraktniju potrebu - bilo to kao pasivan užitak ili ispoljavanje djelatnosti - čini mu se kao luksuz. Stoga je nacionalna ekonomija, ta nauka o bogatstvu, istovremeno nauka o odricanju, oskudevanju, štednji i ona zaista dolazi do toga da čovjeka uči da štedi čak i na potrebi za čistim zrakom i fizičkim kretanjem. Ta nauka o čudesnoj industriji istovremeno je nauka o askezi, a njen istinski ideal je asketski, ali lihvarski škrtac i asketski rob, ali rob koji proizvodi. Njen moralni ideal je radnik koji donosi u štedionicu jedan dio svoje